

Põhikooli geograafia lõpueksami eristuskiri

Sisukord

1. Eksami eesmärgid ja vorm	2
2. Eksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused	2
Põhikooli lõpetaja õpitulemused	2
3. Eksami väljatöötamine ja eksamitöö ülesehitus	8
Eksamitöö väljatöötamine	8
Eksamitöö ülesehitus	8
4. Eksami korraldamine	9
Eksami aeg	9
Abivahendid	9
Erivajadused	9
Eksamilt kõrvaldamine	9
5. Eksami hindamine, korduseksam ja eksamitulemuse vaidlustamine	9
Eksami hindamine	9
Korduseksam	10
Eksamitulemuse vaidlustamine	10
6. Õppematerjalid	10
7. Ülesannete tüübid ja näited	11

1. Eksami eesmärgid ja vorm

Eksami eesmärgid

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54 § 9; vastu võetud 15.12.2015.

Põhikooli lõpueksamite läbiviimise eesmärk on hinnata riiklike õppekavade või õpilase õppe aluseks oleva õppekava üldpädevuste, valdkonnapädevuste, läbivate teemade ja III kooliastme õpitulemuste omandatust selleks, et:

- 1) anda õpilasele, vanemale, koolile, kooli pidajale ja riigile võimalikult objektiivset ja võrreldavat tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest ning sellest, milline on kooli panus õpilaste edasijõudmisse;
- 2) selgitada, kuidas õppe tulemuslikkus ning kooli panus õpilaste edasijõudmisse on ajas muutunud;
- 3) anda riigile informatsiooni hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks;
- 4) toetada riikliku õppekava rakendamist ning suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- 5) teha otsus õpilase põhikooli lõpetamise kohta.

Eksami vorm

Põhikooli geograafia lõpueksam on kirjalik.

2. Eksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused

Eksami sihtrühm

Eksami sihtrühm on põhikoolide lõpetajad, kes on läbinud põhikooli riikliku õppekava.

Põhikooli lõpetaja õpitulemused

Alus: Vabariigi Valitsuse määrus nr 1; vastu võetud 06.01.2011.

Kõikide õppekavas esitatud üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist, õppeaine õppe-eesmärkide saavutatust ning kooliastme õpitulemuste omandatust ei hinnata igal aastal.

Kaardiõpetus, sh Euroopa ja Eesti

- 1) leiab atlasest vajaliku kaardi ning kasutab atlase kohanimede registrit;
- 2) määrab suundi kaardil kaardivõrgu ja looduses kompassi järgi;
- 3) mõõdab vahemaid, kasutades kaardil erinevalt esitatud mõõtkava ning looduses sammupaari;
- 4) määrab etteantud koha geograafilised koordinaadid ja leiab koordinaatide järgi asukoha;
- 5) määrab ajavööndite kaardi järgi kellaaja erinevuse maakera eri kohtades;
- 6) koostab lihtsa plaani etteantud kohast;
- 7) kasutab kaarte, tabeleid, graafikuid, diagramme, jooniseid, pilte ja tekste, et leida infot, kirjeldada protsesse ja nähtusi, leida nendevahelisi seoseid ning teha järeldusi.

Põhimõisted: plaan, kaart, üldgeograafiline ja teemakaart, Eesti põhikaart, digitaalne kaart, interaktiivne kaart, satelliidifoto, aerofoto, asimuut, leppemärgid, mõõtkava, suure- ja väikesemõõtkavaline kaart, kaardi üldistamine, poolus, paralleel, ekvaator, meridiaan, algmeridiaan, geograafiline laius, geograafiline pikkus, geograafilised koordinaadid, kaardivõrk, ajavöönd, maailmaaeg, vööndiaeg, kohalik päikeseaeg, kuupäevaraja, geograafiline asend.

Geoloogia, sh Euroopa ja Eesti

- 1) kirjeldab jooniste järgi Maa siseehitust ja toob näiteid selle uurimise võimaluste kohta;
- 2) iseloomustab etteantud jooniste ja kaartide järgi laamade liikumist ning laamade servaaladel esinevaid geoloogilisi protsesse: vulkanismi, maavärinaid, pinnavormide ja kivimite teket ning muutumist;
- 3) teab maavärinate ja vulkaanipursete tekkepõhjusi, näitab kaardil nende peamisi esinemispiirkondi, toob näiteid tagajärgede kohta ning oskab võimaliku ohu puhul käituda;
- 4) toob näiteid inimeste elu ja majandustegevuse kohta seismilistes ning vulkaanilistes piirkondades;
- 5) selgitab kivimite murenemist, murendmaterjali ärakannet ja settimist ning sette- ja tardkivimite teket;
- 6) iseloomustab ja tunneb nii looduses kui ka pildil liiva, kruusa, savi, moreeni, graniiti, liivakivi, lubjakivi, põlevkivi ja kivisütt ning toob näiteid nende kasutamise kohta;
- 7) mõistab geoloogiliste uuringute vajalikkust ja omab ettekujutust geoloogide tööst;
- 8) kirjeldab jooniste, temaatiliste kaartide ning geokronoloogilise skaala järgi Eesti geoloogilist ehitust;
- 9) iseloomustab kaardi järgi maavarade paiknemist Euroopas, sh Eestis.

Põhimõisted: maakoor, vahevöö, tuum, mandriline ja ookeaniline maakoor, laam, kurrutus, kurdmäestik, magma, vulkaan, magmakolle, vulkaani lõõr, kraater, laava, tegutsev ja kustunud vulkaan, kuumaveeallikas, geiser, maavärin, murrang, seismilised lained, epitsenter, fookus, tsunami, murenemine, murendmaterjal, sete, sette kivim, tardkivim, paljand, kivistis ehk fossiil, platvorm, kilp, geokronoloogiline skaala.

Pinnamood, sh Euroopa ja Eesti

- 1) kirjeldab suure mõõtkavaga kaardi järgi pinnavorme ja pinnamoodi;
- 2) iseloomustab piltide, jooniste ja kaardi järgi etteantud koha pinnamoodi ning pinnavorme;
- 3) kirjeldab ja võrdleb kaardi järgi etteantud piirkonna, sh Eesti pinnavorme ja pinnamoodi;
- 4) kirjeldab joonise ja kaardi järgi maailmamere põhjareljeefi ning seostab ookeani keskaheliku ja süvikute paiknemise laamade liikumisega;

- 5) toob näiteid pinnavormide ja pinnamoe muutumise kohta erinevate tegurite (murenemise, tuule, vee, inimtegevuse) toimel;
- 6) toob näiteid inimeste elu ja majandustegevuse kohta mägistel ja tasastel aladel, mägedes liikumisega kaasnevate riskide ning nende vältimise võimaluste kohta;
- 7) seostab Euroopa suuremaid pinnavorme geoloogilise ehitusega;
- 8) iseloomustab mandrijää tegevust pinnamoe kujundajana Euroopas, sh Eestis;
- 9) on omandanud ülevaate maailma mägisema ja tasasema reljeefiga piirkondadest, nimetab ning leiab kaardil mäestikud, mägismaad, kõrgemad tipud ja tasandikud: kiltmaad, lauskmaad, madalikud, alamikud;
- 10) nimetab ning leiab Euroopa ja Eesti kaardil mäestikud, kõrgustikud, kõrgemad tipud, tasandikud: lauskmaad, lavamaad, madalikud, alamikud.

Põhimõisted: pinnamood ehk reljeef, samakõrgusjoon ehk horisontaal, absoluutne kõrgus, suhteline kõrgus, profiiljoon, pinnavorm, mägi, mäeahelik, mäestik, kõrg- ja madalmäestik, noor ja vana mäestik, mägismaa, lauskmaa, kõrgustik, lavamaa, tasandik, kiltmaa, madalik, alamik, mandrilava, mandrinõlv, ookeani keskmäestik, süvik, erosioon, uhtorg, mandrijää, moreen, moreenküngas, voor, moreentasandik, maastik.

Kliima, sh Euroopa ja Eesti

- 1) teab, mis näitajatega iseloomustatakse ilma ja kliimat;
- 2) leiab teavet Eesti ja muu maailma ilmaolude kohta ning teeb selle põhjal praktilisi järeldusi oma tegevust ja riietust plaanides;
- 3) selgitab päikesekiirguse jaotumist Maal ning teab aastaegade vaheldumise põhjusi;
- 4) kirjeldab joonise järgi üldist õhuringlust;
- 5) selgitab ookeanide, merede ja pinnamoe mõju kliimale;
- 6) leiab kliimavöötmete kaardil põhi- ja vahekliimavöötmed ning viib tüüpilise kliimadiagrammi kokku vastava kliimavöötmega;
- 7) iseloomustab ja võrdleb temaatiliste kaartide ja kliimadiagrammide järgi etteantud kohtade kliimat ning selgitab erinevuste põhjusi;
- 8) kirjeldab Euroopa, sh Eesti kliima regionaalseid erinevusi ja selgitab kliimat kujundavate tegurite mõju etteantud koha kliimale;
- 9) iseloomustab ilmakaardi järgi etteantud koha ilma (õhurõhk, kõrg- ja madalrõhuala, soe ja külm front, sademed, tuuled);
- 10) toob näiteid ilma ja kliima mõju kohta inimtegevusele.
- 11) mõistab kliimamuutuste uurimise tähtsust ja toob näiteid tänapäevaste uurimisvõimaluste kohta;
- 12) toob näiteid kliimamuutuste võimalike tagajärgede kohta.

Põhimõisted: ilm, kliima, ilmakaart, samatemperatuurijoon ehk isotherm, kliimakaart, kliimadiagramm, kuu ja aasta keskmine temperatuur, õhurõhk, päikesekiirgus, õhumass, passaadid, mandriline ja mereline kliima, briisid, hoovus, läänetuuled, kõrg- ja madalrõhuala, soe ja külm front, tsüklon, antitsüklon, lumepiir, tuulepealne ja tuulealune nõlv, kliimavööde.

Veestik, sh Euroopa ja Eesti

- 1) seostab etteantud piirkonna veekogude arvukuse ja veetaseme muutused kliimaga;
- 2) kirjeldab ja võrdleb teabeallikate järgi meresid, sh Läänemerd, ning toob esile erinevuste põhjused;
- 3) iseloomustab Läänemere eripära ja keskkonnaprobleeme ning toob näiteid nende lahendamise võimaluste kohta;
- 4) kirjeldab ja võrdleb eriilmelisi Läänemere rannikulõike: pank-, laid- ja skäärannikut;
- 5) kirjeldab ja võrdleb jooniste, fotode, sh satelliidifotode ja kaartide põhjal jõgesid ning vee kulutavat, edasikandvat ja kuhjavat tegevust erinevatel lõikudel;
- 6) põhjendab teabeallikate, sh kliimadiagrammide järgi veetaseme muutumist jões;
- 7) iseloomustab teabeallikate põhjal järvi ja veehoidlad ning nende kasutamist;
- 8) iseloomustab veeringet, selgitab vee ning veekogude tähtsust looduses ja inimtegevusele ning toob näiteid vee kasutamise ja kaitse vajaduse kohta;
- 9) selgitab põhjavee kujunemist ja liikumist, põhjavee kasutamist kodukohas ning põhjaveega seotud probleeme Eestis;
- 10) teab soode levikut Euroopas, sh Eestis, ning selgitab soode ökoloogilist ja majanduslikku tähtsust;
- 11) kirjeldab Euroopa, sh Eesti rannajoont ja veestikku, nimetab ning näitab Euroopa ja Eesti kaardil suuremaid lahtesid, väinu, saari, poolsaari, järvi ning jõgesid.

Põhimõisted: veeringe, maailmameri, ookean, laht, väin, sisemeri, ääremeri, vee soolsus, lang, voolukiirus, põrke- ja laugveer, soot, jõeorg, sälk-, lamm- ja kanjonorg, delta, kõrgvesi, madalvesi, üleujutus, soolajärv, valgla, veelahe, riimvesi, pankrannik, laidrannik, skäärannik, luide, maasäär, rannavall, põhjavesi, veega küllastunud ja küllastamata kihid, põhjavee tase, vett läbilaskvad ning vett pidavad kivimid ja setted.

Loodusvööndid

- 1) tunneb joonistel ja piltidel ära loodusvööndid ning iseloomustab kaardi järgi nende paiknemist;
- 2) kirjeldab loodusvööndite kliimat, veestikku, mullatekke tingimusi, tüüpilisi taimi ja loomi ning analüüsib nendevahelisi seoseid;
- 3) tunneb ära loodusvööndite tüüpilised kliimadiagrammid ning joonistel ja piltidel maastiku, taimed, loomad ja mullad;
- 4) teab kõrgusvööndilisuse tekkepõhjusi ning võrdleb kõrgusvööndilisust eri mäestikes;
- 5) selgitab liustike tekkepõhjusi ning kirjeldab nende paiknemist ja tähtsust;
- 6) toob näiteid looduse ja inimtegevuse vastastikmõju kohta erinevates loodusvööndites ja mäestikes;
- 7) kirjeldab ja võrdleb teabeallikate põhjal etteantud piirkondi: geograafilist asendit, pinnamoodi, kliimat, veestikku, mullastikku, taimestikku, maakasutust,

loodusvarasid, rahvastikku, asustust, teedevõrku ja majandust ning analüüsib nende vahelisi seoseid.

Põhimõisted: loodusvöönd, põhja- ja lõunapöörijoon, seniit, põhja- ja lõunapolaarjoon, polaaröö ja -päev, igikelt, taiga, stepp, preeria, oaas, kõrbestumine, leet-, must- ja punamuld, erosioon, bioloogiline mitmekesisus, põlisrahvas, kõrgusvööndilisus, kõrgmäestik, metsapiir, mandri- ja mägiliustik, Arktika, Antarktika.

Rahvastik, sh Euroopa ja Eesti

- 1) iseloomustab etteantud riigi geograafilist asendit; sh Euroopa riigi ja Eesti geograafilist asendit;
- 2) nimetab ja näitab maailmakaardil suuremaid riike ning linnu;
- 3) toob näiteid rahvaste kultuurilise mitmekesisuse kohta ja väärtustab eri rahvaste keelt ja traditsioone;
- 4) leiab kaardilt ning nimetab maailma tihedamalt ja hõredamalt asustatud alad ning kirjeldab rahvastiku paiknemist etteantud riigis;
- 5) iseloomustab kaardi ja jooniste järgi maailma või mõne piirkonna rahvaarvu muutumist;
- 6) kirjeldab linnastumist, toob näiteid linnastumise põhjuste ja linnastumisega kaasnevate probleemide kohta;
- 7) otsib teabeallikaist infot riikide rahvastiku kohta, toob näiteid rahvastiku uurimise ja selle olulisuse kohta;
- 8) analüüsib teabeallikate järgi Euroopa või mõne piirkonna, sh Eesti rahvaarvu ning selle muutumist;
- 9) iseloomustab ja analüüsib teabeallikate, sh rahvastikupüramiidi järgi etteantud riigi, sh Eesti rahvastikku ja selle muutumist;
- 10) toob näiteid rahvastiku vananemisega kaasnevate probleemide kohta Euroopas, sh Eestis, ning nende lahendamise võimaluste kohta;
- 11) selgitab rännete põhjusi, toob konkreetseid näiteid Eestist ja mujalt Euroopast;
- 12) iseloomustab Eesti rahvuslikku koosseisu ning toob näiteid Euroopa kultuurilise mitmekesisuse kohta.

Põhimõisted: riik, poliitiline kaart, geograafiline asend, loodusgeograafiline ja majandusgeograafiline asend, rahvastik, rass, rahvastiku tihedus, rahvaloendus, rahvastikuregister, sündimus, suremus, loomulik iive, rahvastikupüramiid, rahvastiku vananemine, ränne ehk migratsioon, sisseränne, väljaränne, vabatahtlik ränne, sundränne, pagulased, rahvuslik koosseis.

Euroopa ja Eesti asustus

- 1) analüüsib kaardi järgi rahvastiku paiknemist Euroopas, sh Eestis;
- 2) analüüsib linnade tekke, asukoha ja arengu vahelisi seoseid Euroopa, sh Eesti näitel;

- 3) nimetab linnastumise põhjusi, toob näiteid linnastumisega kaasnevate probleemide kohta Euroopas, sh Eestis, ja kirjeldab nende lahendamise võimalusi;
- 4) võrdleb linna ja maa-asulaid ning analüüsib linna- ja maaelu erinevusi;
- 5) nimetab ning näitab kaardil Euroopa riike ja pealinnu ning Eesti maakondi ja suuremaid linnu.

Põhimõisted: linnastumine, linn, linnastu, valglinnastumine.

Euroopa ja Eesti majandus

- 1) analüüsib loodusressursside, tööjõu, kapitali ja turgude mõju Eesti majandusele ning toob näiteid majanduse spetsialiseerumise kohta;
- 2) rühmitab majandustegevused esmasektori, tööstuse ja teeninduse vahel;
- 3) selgitab energiamajanduse tähtsust, toob näiteid energiaallikate ja energiatootmise mõju kohta keskkonnale;
- 4) analüüsib soojus-, tuuma- ja hüdroelektrijaama või tuulepargi kasutamise eeliseid ning puudusi elektrienergiat tootes;
- 5) analüüsib teabeallikate järgi Eesti energiamajandust; iseloomustab põlevkivi kasutamist energiat tootes;
- 6) toob näiteid Euroopa, sh Eesti energiaprobleemide kohta;
- 7) teab energia säästmise võimalusi ning väärtustab säästlikku energia tarbimist;
- 8) toob näiteid Euroopa peamiste majanduspiirkondade kohta.

Põhimõisted: majanduskaardid, majandusressursid, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, kapital, tööjõud, tööjõu kvaliteet, esmasektor, tööstus, teenindus, energiamajandus, energiaallikad: soojus-, tuuma-, hüdro-, tuule- ja päikeseenergia.

Euroopa ja Eesti põllumajandus ning toiduainetööstus

- 1) toob näiteid taime- ja loomakasvatusharude kohta;
- 2) iseloomustab põllumajanduse arengueeldusi Eestis ja põhjendab spetsialiseerumist;
- 3) kirjeldab mulda kui ressursi;
- 4) toob näiteid eri tüüpi põllumajandusettevõtete kohta Euroopas, sh Eestis;
- 5) toob näiteid kodumaise toidukauba eeliste kohta ja väärtustab Eesti tooteid;
- 6) toob näiteid põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemide ja nende lahendamise võimaluste kohta.

Põhimõisted: taimekasvatus ja loomakasvatus, maakasutus, haritav maa, looduslik rohumaa, taimekasvuperiood, looma- ja taimekasvatustalud, istandused.

Euroopa ja Eesti teenindus

- 1) toob näiteid erinevate teenuste kohta;
- 2) iseloomustab ja analüüsib teabeallikate järgi etteantud Euroopa riigi, sh Eesti turismi arengueeldusi ja turismimajandust;

- 3) toob näiteid turismi positiivsete ja negatiivsete mõjude kohta riigi või piirkonna majandus- ja sotsiaalelule ning looduskeskkonnale;
- 4) analüüsib transpordiliikide eeliseid ja puudusi reisijate ning erinevate kaupade veol;
- 5) toob näiteid Euroopa peamiste transpordikoridoride kohta;
- 6) iseloomustab ning analüüsib teabeallikate järgi eri transpordiliikide osa Eestisestest sõitjate- ja kaubavedudes;
- 7) toob näiteid transpordiga seotud keskkonnaprobleemide ja nende lahendamise võimaluste kohta ning väärtustab keskkonnasäästlikku transpordi kasutamist.

Põhimõisted: isiku- ja äriteenused, avaliku ja erasektori teenused, turism, transport, transiitveod.

3. Eksami väljatöötamine ja eksamitöö ülesehitus

Eksamitöö väljatöötamine

Eksamiks vajalikud materjalid: eksamitöö ja hindamisjuhendi töötab välja Harno juures töötav geograafia lõpueksamit ettevalmistav komisjon.

Eksamitöö ülesehitus

Eksami küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- I teadmine (mõisted, faktid, seaduspärasuste teadmine);
- II mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, seletamine, ümbersõnastamine);
- III teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine);
- IV analüüs ja süntees (seoste näitamine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine, eristamine, rühmitamine, võrdlemine, hüpoteeside esitamine);
- V hinnangu andmine (otsuste tegemine, järeldamine).

Eksamitöö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et ca 50% saadavatest punktidest kajastaksid teadmiste ja mõistmise tasandil omandatud ja ca 50% punktidest teadmiste rakendamise, analüüsi, sünteesi ning hinnangu andmise tasandil omandatud.

Ainekava teemad on kaetud järgmistes proportsioonides (eksamitöö maksimum 75 punkti):

Teema	Punktid	Osatähtsus (%)
Kaardiõpetus	12–18 p	16–24%
Geoloogia	4–8 p	6–11%
Pinnamood	4–8 p	6–11%
Kliima	4–8 p	6–11%
Veestik	4–8 p	6–11%
Loodusvööndid	6–12 p	7–14%
Rahvastik ja asustus	5–8 p	7–11%
Majandus	5–10 p	7–14%
Keskkond ja inimene	kuni 5 p	kuni 7%
Üldine geograafia sh Eesti geograafia	22–30 p	30–40%
Kokku	75 p	100%

4. Eksami korraldamine

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54 § 13; 15; 16 vastu võetud 15.12.2015.
Eksami korraldab kooli eksamikomisjon Harno välja töötatud eksami korraldusjuhendi põhjal. Eksamikomisjon on vähemalt kolmeliikmeline. Kui põhikooli lõpueksamit sooritab korraga enam kui 60 eksaminandi, on lõpueksamikomisjonis vähemalt üks liige iga 20 eksaminandi kohta.

Eksami aeg

Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister määrusega.

Eksami ametlik algus on kell 10.00.

Eksam kestab 150 minutit.

Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ning eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks.

Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.

Eksamil ei ole vaheaegu.

Eksami alguses saab õpilane kätte eksamitöö I osa, mille kirjutamisel ei ole atlase kasutamine lubatud. Kui õpilane on I osa valmis saanud ja ära andnud, saab ta eksamitöö II osa ja atlased, mille abil vastatakse selle osa küsimustele.

Abivahendid

Õpilasel peavad eksamil kaasas olema sinine või must sulepea, tindi- või pastapliiats, joonlaud. Korrektori kasutamine on keelatud, samuti vastuste kirjutamine hariliku pliiatsiga.

Kooli poolt antakse geograafia eksamitöö II osa küsimustele vastamiseks igale õpilasele Maailma atlas või Uus maailma atlas ja Eesti atlas.

Erivajadused

Juhul, kui õpilase erivajadusest tulenevalt on eksamineerimiseks vaja kohaldada haridus- ja teadusministri määrmes nr 54 ptk 3 § 16 sätestatud eritingimusi, kooskõlastab kool vajalikud eritingimused Harnoga.

Eksamilt kõrvaldamine

Õpilane, kes kasutab eksamil ebaausaid võtteid või lubamatuid abivahendeid, kõrvaldatakse eksamilt ning tema eksamitööd ei hinnata. Hindamisprotokolli tehakse sellekohane märg.

5. Eksami hindamine, korduseksam ja eksamitulemuse vaidlustamine

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54 § 17, 18; vastu võetud 15.12.2015.

Eksami hindamine

Eksamitöö hindab kooli eksamikomisjon Haridus- ja Noorteameti välja töötatud hindamisjuhendi alusel.

Eksamikomisjoni otsus muuta hindamisjuhendit kantakse **koos põhjendustega** hindamisprotokolli.

Kui kooli eksamitöid hindab rohkem kui üks õpetaja, peaks eksamikomisjoni tööjaotus põhinema ülesandeti hindamisel. Sellega väheneb hindamise subjektiivsus ning kooli piires on eksamitulemused võrreldavad. Eksami tulemused protokollitakse vastava vormi kohaselt.

Korduseksam

Põhikoolilõpetaja, kes lõpueksami ajal haigestub või ei saa sellel osaleda muul kooli direktori poolt mõjuvaks loetud põhjusel (näiteks osalemine rahvusvahelistel võistlustel, konkurssidel ja olümpiaadidel) sooritab korduseksami koolieksamina. Korduseksam sooritatakse kooli direktori poolt määratud ajal, hiljemalt jooksva õppeaasta 30. juuniks. Õpilase taotlusel võib eksam toimuda ka pärast 30. juunit, hiljemalt jooksva õppeaasta 25. augustiks.

Eksamitulemuse vaidlustamine

Alus: põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 33; vastu võetud 09.06.2010.

Ühtse põhikooli lõpueksami tulemuste peale võib esitada vaide Haridus- ja Teadusministeeriumile. Vaie tuleb esitada viie tööpäeva jooksul arvates kooli lõputunnistuse kättesaadavaks tegemise päevast. Esitatud vaiete läbivaatamiseks moodustab haridus- ja teadusminister apellatsioonikomisjoni.

6. Õppematerjalid

Soovitame põhikooli geograafia lõpueksamiks valmistumisel kasutada järgmisi õppematerjale:

Õpikud

Aunap, R., Kont, A., Jauhiainen, J. *Loodusgeograafia 7. klassile*. Avita, 2020.

Kont, A. *Loodusgeograafia 8. klassile*. Avita, 2020.

Kont, A., Kukk, K. *Geograafia õpik 9. klassile. Euroopa loodus- ja ühiskonnageograafia*. Avita, 2021.

Koppel, L., Liiber, Ü. *GEO 1. Geograafiaõpik põhikoolile*. Studium, 2021.

Koppel, L., Liiber, Ü., Saar, E. *GEO 2. Geograafiaõpik põhikoolile*. Studium, 2010.

Koppel, L., Liiber, Ü., Rootsmaa, V. *GEO 3. Geograafiaõpik põhikoolile*. Studium 2011.

Pihlak, L.-K., Tõnisson, A. *Geograafia 7. klassile. 1. osa*. Koolibri, 2011.

Pihlak, L.-K., Tõnisson, A. *Geograafia 7. klassile. 2. osa*. Koolibri, 2011.

Pihlak, L.-K., Tõnisson, A. *Geograafia 8. klassile. 1. osa. Kliima ja veestik*. Koolibri, 2012.

Pihlak, L.-K., Tõnisson, A. *Geograafia 8. klassile. 2. osa. Loodusvööndid*. Koolibri, 2013.

Tõnisson, A. *Geograafia 9. klassile, 1.osa. Euroopa ja Eesti loodusgeograafia*. Koolibri, 2014.

Tõnisson, A. *Geograafia 9. klassile, 2.osa. Euroopa ja Eesti rahvastiku- ja majandusgeograafia*. Koolibri, 2015.

Atlased

Maailma atlas. Jāna Sēta, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000, 2003, 2005.

Uus maailma atlas. Jāna Sēta, 2010.

Eesti atlas. Avita, 2017.

Eesti atlas (EV100). Avita, 2018, 2021.

Lisamaterjalid

Kooligeograafia sõnastik. Koostanud Liisa-Kai Pihlak. Koolibri, 2006.

Eelmiste aastate eksamitöid saab vaadata Haridus- ja Noorteameti kodulehel:

<https://harno.ee/eksamid-testid-ja-uuringud/eksamid-testid-ja-lopudokumendid/pohikooli-lopueksamid#materjalid>

7. Ülesannete tüübid ja näited

Valik (selektiivse)vastusega ülesannete puhul ei pea õppija ise midagi kirjutama, vaid valib etteantud variantide hulgast sobiva vastuse. Selle rühma ülesandetüübiks võivad olla: õigete väidete leidmine (tõene/väär väide, paranda väär õigeks); vastavusse viimine: (õigete vastuste leidmine ja vastavusse viimine); alla joonimine või ära märkimine (õigete vastuste leidmine ja alla joonimine / vastuse märkimine x-ga).

Omavastusega ülesanded võivad olla väga erinevad, siia rühma kuuluvad sellised ülesanded, kus õppija peab kirjutama ühe või mitu sõna. Selle rühma ülesandetüübiks võivad olla: lühivastusega või pikema seletusega ülesanne, lünkade täitmine, lausete lõpetamine, järjestamine (nt algus ja lõpp on etteantud), skeemide või tabelite täiendamine, tekstide või piltide pealkirjastamine, rühmitamine või kategoriseerimine.

Ülesanded, mille lahendamisel ei või atlaseid kasutada

Ülesanne 1. Leia loetelust savanni iseloomustavad faktid. Õiged vastused märgi X-ga. 2 punkti

☐	Igikeltsa tõttu on ulatuslikud alad soostunud.
☐	Kogu aasta vältel valitseb kuum ja sademeterohke kliima.
☐	Paljud jõed on osa aastast veerohked ja osa aastast täiesti kuivad.
☐	Päike käib aasta ringi kõrgelt, kuude keskmine õhutemperatuur on 20–30°C.
☐	Suvisel poolaastal valitseb polaarpäev.

Hindamiskriteeriumid.

Vastus annab maksimaalsed 2 punkti juhul, kui on tehtud kaks õiget valikut. Kui ühele või kahele õigele valikule lisandub veel valesid valikuid, siis iga vale valik annab –1 punkti. Minimaalselt saab õpilane vastuse eest 0 punkti. Näiteks, kui õpilane on vastuseks märkinud esimesed kolm väidet, siis saab ta vastuse eest 0 punkti. Vaatamata sellele, et üks vastustest on õige, on selle kõrval ka kaks vale vastust.

- ☐ Igikeltsa tõttu on ulatuslikud alad soostunud.
- ☐ Kogu aasta vältel valitseb kuum ja sademeterohke kliima.
- ☒ Paljud jõed on osa aastast veerohked ja osa aastast täiesti kuivad.
- ☒ Päike käib aasta ringi kõrgelt, kuude keskmine õhutemperatuur on 20–30°C.
- ☐ Suvisel poolaastal valitseb polaarpäev.

Ülesanne 2. Tõmba joon alla Eestis kaevandatavatele maavaradele. 2 punkti

KIVISÜSI, RAUAMAAK, TURVAS, NAFTA, PÕLEVKIVI, LUBJAKIVI, KRUUS

Hindamiskriteeriumid.

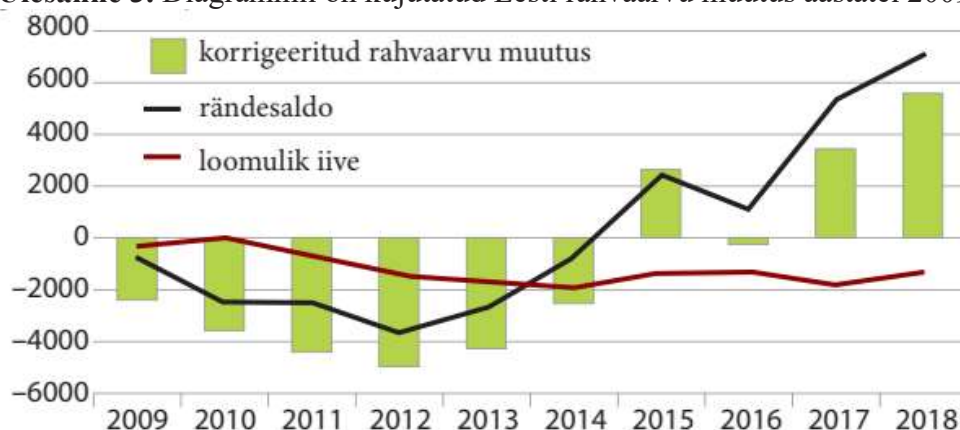
KIVISÜSI, RAUAMAAK, TURVAS, NAFTA, PÕLEVKIVI, LUBJAKIVI, KRUUS
Ühe maavara õigesti alla joonimine annab 0,5 punkti. Kui õpilane on lisaks neljale õigele veel ühe või kaks vale vastust alla jooninud, võtab iga vale vastus 0,5 punkti maha. Kui vastuses on alla joonitud kõik variandid, saab õpilane 0 punkti.

Järgmine vastusevariant annab 1 punkti.

KIVISÜSI, RAUAMAAK, TURVAS, NAFTA, PÕLEVKIVI, LUBJAKIVI, KRUUS
Järgmine vastusevariant annab 1,5 punkti.

KIVISÜSI, RAUAMAAK, TURVAS, NAFTA, PÕLEVKIVI, LUBJAKIVI, KRUUS

Ülesanne 3. Diagrammil on kujutatud Eesti rahvaarvu muutus aastatel 2009–2018.

Mis on rändesaldo? Vali õige vastusevariant, tõmba sellele joon alla.

- Eestisse aasta jooksul tulnud inimesed
- Eestist aasta jooksul lahkunud inimesed
- Immigrantide arv Eestis
- Eestisse tulnud ja siit lahkunud inimeste vahe

Kas allolevad väited on kooskõlas diagrammiga? Kirjuta vastavalt JAH või EI.

Väide	JAH/EI
2017–18 on Eesti rahvaarv kasvanud peamiselt loomuliku iibe tõttu.	
2014. aastal oli Eestis rändesaldo 0.	
2016–17 on Eestis rahvaarv kasvanud ligikaudu 6000 inimese võrra.	
Kõige rohkem muutus Eesti rahvaarv aastal 2018.	

Hindamiskriteeriumid.

Mis on rändesaldo? Vali õige vastusevariant, tõmba sellele joon alla.

Õige vastus 0,5 p.

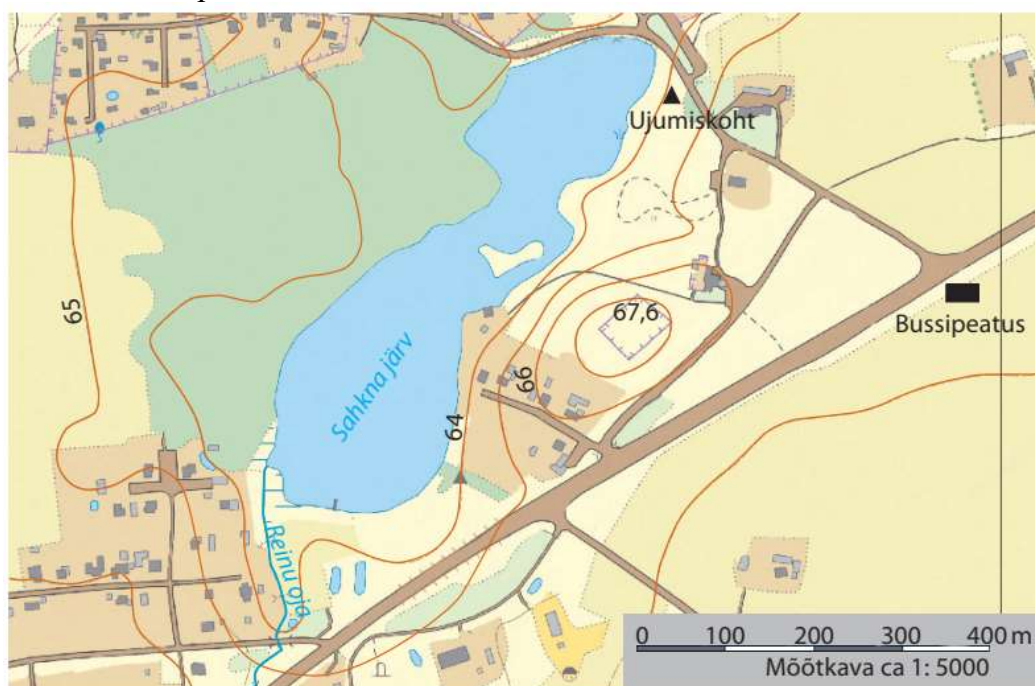
- *Eestisse aasta jooksul tulnud inimesed*
- *Eestist aasta jooksul lahkunud inimesed*
- *Immigrantide arv Eestis*
- *Eestisse tulnud ja siit lahkunud inimeste vahe*

Kas allolevad väited on kooskõlas diagrammiga? Kirjuta vastavalt JAH või EI. Iga õige vastus 1 p, kokku 4 p

Väide	JAH/EI
2017–18 on Eesti rahvaarv kasvanud peamiselt loomuliku iibe tõttu.	<i>ei</i>
2014. aastal oli Eestis rändesaldo 0.	<i>ei</i>
2016–17 on Eestis rahvaarv kasvanud ligikaudu 6000 inimese võrra.	<i>ei</i>
Kõige rohkem muutus Eesti rahvaarv aastal 2018.	<i>jah</i>

Kogu ülesanne 4,5 p.

Ülesanne 4. Kaardil on kujutatud Sahkna järve ja selle ümbrust. Vasta kaardi põhjal küsimustele. 6 punkti

- Otsusta, kas järgmised väited on tõesed või väärad. Tee valikule ring ümber.

Sahkna järve läänepoolsed kaldad on kõrgemad kui idapoolsed.

Tõene/väär

Ujumiskoht jääb Sahkna järve kagukaldale.

Tõene/väär

- Vali õige vastusevariant, tõmba sellele joon alla.

Reinu oja suubub järve edelaossa / voolab välja järve edelaosast.

- Mille põhjal otsustasid? _____
- Kui pikk on vahemaa bussipeatusest ujumiskohani? Tõmba õigele vastusele ring ümber. 100 m b) 400 m c) 800 m d) 1 km
- Kas tegemist on suuremõõtkavalise või väikesemõõtkavalise kaardiga? _____

Hindamiskriteeriumid.

Vasta kaardi põhjal küsimustele.

- Otsusta, kas järgmised väited on tõesed või väärad. Tõmba sellele joon alla. Üks õige otsustus annab 1 punkti.

Sahkna järve läänepoolsed kaldad on kõrgemad kui idapoolsed. Tõene/Väär

Ujumiskoht jääb Sahkna järve kagukaldale. Tõene/Väär

- Vali õige vastusevariant, tõmba sellele joon alla.

Reinu oja suubub järve edelaossa / voolab välja järve edelaosast.

Õige otsustus annab 1 punkti.

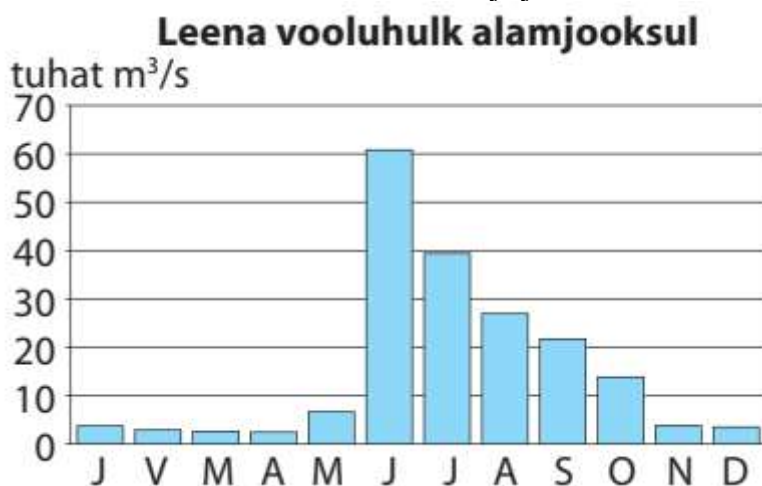
- Mille põhjal otsustasid? Õige põhjendus annab 1 punkti.

Näide: Horisontaalide järgi, järve poole liikudes muutub pinnamood madalamaks. Kui põhjendus on liiga pealiskaudne, saab 0,5 punkti. Näide: Horisontaalide järgi.

- Kui pikk on vahemaa bussipeatusest ujumiskohani? Tõmba õigele vastusele joon alla. Õige vastus 1 punkt. a) 100 m b) 400 m c) 800 m d) 1 km
- Kas tegemist on suuremõõtkavalise või väikesemõõtkavalise kaardiga? Kui õpilane on vastanud suuremõõtkavalise kaardiga, saab ta 1 punkti.

Ülesanded, mis lahendatakse atlaseid kasutades

Ülesanne 5. Iseloomusta atlase kaartide ja joonise abil Leena jõge. 5 punkti

Leena jõe asukoht _____

Leena voolusuund alamjooksul _____

Leena suue on delta. Leia atlasest veel kaks jõge, mille suue on delta.

1) _____ 2) _____

Mis perioodil on Leena vooluhulk alamjooksul kõige suurem? _____

Põhjenda. _____

Hindamiskriteeriumid.

Iseloomusta atlase kaartide ja joonise abil Leena jõge.

Leena jõe asukoht: vastuse eest saab õpilane 1 punkti, kui on nimetanud, et Leena asub: Venemaa idaosas / Siberis / Euraasia mandri põhjaosas (kirdeosas) / Aasia kirdeosas (põhjaosas) / Kesk-Siberi kiltmaa idapiiril jms

Leena voolusuund alamjooksul: Õpilane saab vastuse eest 1 punkti kui on vastanud lõunast põhja.

Leena suue on delta. Leia atlasest veel kaks jõge, mille suue on delta.

Üks õigesti nimetatud jõgi annab 0,5 punkti, näiteks: Ganges, Niilus, Mississippi, Volga jpt.

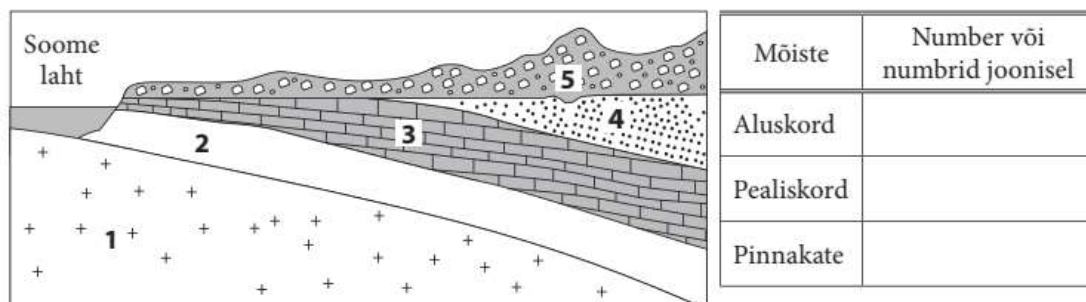
Mis perioodil on Leena vooluhulk alamjooksul kõige suurem? õpilane saab vastuse eest 1 punkti kui on vastanud: juunist oktoobrini / juunist augustini / suvel / suve alguses.

Põhjenda. Põhjendus annab 1 punkti, kui Leena suuremat vooluhulka on põhjendatud talvise jää ja lume sulamisega või igikeltsa sulamisega.

Ülesanne 6. Küsimustele vastamiseks kasuta Eesti atlasest ja ülesandes antud infot. 5 punkti

Eesti asub Ida-Euroopa platvormil. Platvorm on ulatuslik maakoore osa, mis koosneb kurrutatud tard- ja moondekivimitega aluskorrast, mida katab kurrutamata settekivimitega ja pudedate setetega pealiskord. Pealiskorra pindmist, pudedatest setetest osa nimetatakse pinnakatteks.

Märgi tabelisse numbrid, mis joonisel tähistavad aluskorda, pealiskorda ja pinnakate.

Eestis leiduv põlevkivi on tekkinud Ordoviitsiumi ajastul. Kui vana on põlevkivi? _____
Mis ajastu kivimid on joonisele märgitud numbriga 4? _____

Hindamiskriteeriumid.

Küsimustele vastamiseks kasuta Eesti atlasest ja ülesandes antud infot.

Märgi tabelisse numbrid, mis joonisel tähistavad aluskorda, pealiskorda ja pinnakate.

Mõiste	Number või numbrid joonisel
Aluskord	1 – 1 punkt, kui on lisatud veel mõni number, siis saab vastuse eest 0 punkti.
Pealiskord	2, 3, 4, 5 – vastuse eest saab 1 punkti kui on õigesti märgitud 3 või 4 õiget numbrit ja ei ole lisatud ühtegi liigset. Vastus annab 0,5 punkti, kui on õigesti märgitud 2 numbrit, või kui on õigesti märgitud 3–4 numbrit, mille kõrval on üks valesti märgitud number.
Pinnakate	5 – 1 punkt, kui on lisatud veel mõni number, siis saab vastuse eest 0 punkti.

Eestis leiduv põlevkivi on tekkinud Ordoviitsiumi ajastul. Kui vana on põlevkivi? 443–488 miljonit aastat. Õpilane saab vastuse eest 1 punkti, kui on märkinud ligikaudu õige vahemiku või õige arvu antud vahemikust. Kui õpilane on märkinud vastusena õige numbri, kuid on jätnud lisamata miljonit aastat, siis vastuse eest punkti ei saa.

Mis ajastu kivimid on joonisele märgitud numbriga 4? Vastus: devon anna 1 punkti.

Ülesanne 7. Selgita nelja loodusliku teguri mõju inimeste elule ja majandustegevusele Jaapanis. 4 punkti

Saareline asend: _____

Asend laamade piiril: _____

Pinnamood: _____

Kliima: _____

Hindamiskriteeriumid.

Selgita nelja loodusliku teguri mõju inimeste elule ja majandustegevusele Jaapanis.

Saareline asend: Jaapan paikneb saartel, mis tekitab eraldatuse muust maailmast. Saarelise asendi mõjul on Jaapanis olulisel kohal meretransport, kalapüük ja kalakasvatus jms.

Asend laamade piiril: Jaapanis on maavärinate, vulkaanipursete ja tsunamide oht, mis võivad kaasa tuua suuri purustusi. Nende loodusnähtustega tuleb arvestada hooneid, sildu, teid jms rajades.

Pinnamood: Jaapan on mägine maa, mis muudab teede, hoonete, põldude rajamise keerukamaks ja kallimaks kui tasasel maal.

Kliima: suuremas osas Jaapanis on lähistroopiline kliima, mis võimaldab kasvatada teed, riisi, tsitruselist jt lähistroopilisi kultuure jms.

Ühe teguri mõju selgitamine annab 1 punkti. Piisab kui iga teguri kohta on esitatud üks aspekt.